

Halina ŁACH

<https://orcid.org/0000-0002-1279-7673>

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Organizacja i udział w misji humanitarnej w Afryce Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii w latach 1985–1987

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest ustalenie podstaw prawnych i normatywnych zorganizowania grupy polskich lotników i zespołu śmigłowców transportowych przeznaczonych do sformowania Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii (PLEPE) w 1985 r. Eskadra lotnicza decyzją ówczesnych władz państwowych PRL miała zostać skierowana do Etiopii w celu podjęcia działań humanitarnych w związku z katastrofalną sytuacją ekonomiczną i walkami wewnętrznymi w tym kraju. Całością prac organizacyjnych zajmowało się Dowództwo Wojsk Lotniczych.

Do opracowania artykułu wykorzystano dokumenty PLEPE zdeponowane w Centralnym Archiwum Wojskowym Wojskowego Biura Historycznego w Warszawie. Ich analiza pozwoliła ustalić proces i etapy formowania eskadry oraz wybór kadry – lotników z 37. Pułku Śmigłowców Transportowych – do kolejnych zmian pilotów, jak również przedstawić działalność humanitarną PLEPE w Etiopii w latach 1985–1987.

Słowa kluczowe: Polska Lotnicza Eskadra Pomocy Etiopii, 37. Pułk Śmigłowców Transportowych, Biuro ONZ do spraw Pomocy Etiopii, piloci polscy, pomoc humanitarna.

Wstęp

W roku 2023 minęło 70. lat aktywnego udziału Sił Zbrojnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, a następnie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w misjach poza granicami kraju. Początek tej służby nastąpił w 1953 r., kiedy wojskowi polscy jako obserwatorzy weszli w skład komisji nadzorującej rozejm po wojnie koreańskiej (1950–1953). Tak rozpoczęła się trwająca nieprzerwanie wiele dekad służba w misjach polskich żołnierzy w różnych rejonach świata. W tym okresie zmieniały się zadania, jakie były realizowane podczas misji – od

zadań logistycznych, humanitarnych do bojowych w Iraku i Afganistanie. Polscy żołnierze, służąc w misjach poza granicami, reprezentowali Polskę na arenie międzynarodowej, budując jej autorytet, nieśli pomoc i bezpieczeństwo innym ludziom, którzy znajdowali się w trudnej sytuacji.

Do takich misji zagranicznych należała misja w Etiopii rozpoczęta w 1985 r. przez polskich żołnierzy z jednostki wojskowej 37. Lotniczego Pułku Śmigłowców Transportowych z Łęczycy. Żołnierze piloci weszli w skład sformowanej Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii, która była wydzielonym kontyngentem wojskowym Wojsk Lotniczych Sił Zbrojnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Eskadra lotnicza decyzją ówczesnych władz państwowych PRL została skierowana do Etiopii w celu podjęcia działań humanitarnych w związku z katastrofalną sytuacją ekonomiczną i polityczną tego kraju dotkniętego klęską suszy i głodu, konfliktami wewnętrznymi, akcjami przesiedlenia ludności oraz wojną partyzancką i sporami wewnętrznymi.

Problematyka PLEPE była już podejmowana przez wielu badaczy. Na uwagę zasługują m.in. badania Grzegorza Ciechanowskiego, ich wyniki prezentuje publikacja: *Żołnierze polscy w misjach i operacjach pokojowych poza granicami kraju w latach 1953–1989*. Niewiele miejsca autor poświęca materiałom źródłowym. Są one jednak doskonałym uzupełnieniem. Dokumenty archiwalne ukazują działania organizacyjne władz wojskowych i cywilnych. Wśród wykorzystanych są to dokumenty źródłowe z Archiwum Wojskowego w Nowym Dworze Mazowieckim (obecnie już przeniesionego do Wojskowego Biura Historycznego – WBH) – dokumenty Dowództwa Wojsk Lotniczych z lat 1984–1987 i Dowódcy Jednostki Wojskowej 3214 z 1987 r., oraz dokumenty z Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie: Placówki dyplomatyczne PRL – Afryka. Akta zawierają informacje dotyczące organizacji grupy lotników polskich i zespołu śmigłowców transportowych do wsparcia działań humanitarnych w Etiopii.

Opracowanie dokumentów PLEPE w Archiwum Wojskowym w Nowym Dworze Mazowieckim pozwoliło ustalić proces i etapy formowania eskadry oraz wyznaczania poszczególnych lotników z 37. Pułku Śmigłowców Transportowych do kolejnych zmian zespołów pilotów. Dokumenty w Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych zbadano metodą syntetyczną i ustalono działalność humanitarną PLEPE w Etiopii w latach 1985–1987.

Zakres czasowy niniejszej publikacji wyznaczają lata 1984–1987. Początek okresu badań wiąże się z pierwszymi postanowieniami politycznymi podjętymi przez władze państwowe w sprawie współpracy politycznej z Etiopią i zorganizowania działań na rzecz pomocy humanitarnej ludności tego kraju. Data 1987 r. kończy proces udzielanego wsparcia humanitarnego i technicznego przez polskich pilotów w Etiopii.

Wybrane problemy sytuacji politycznej i społeczno-gospodarczej Etiopii

Etiopia jest położona we wschodniej części kontynentu afrykańskiego, w tzw. Rogu Afryki, graniczy z Erytreą, Sudanem, Somalia, Kenią i Dżibuti. Jej stolicą jest Addis Abeba. To właśnie w tym państwie Polska Lotnicza Eskadra Pomocy Etiopii (PLEPE) w okresie zimniej wojny w latach 1985–1987 realizowała zagraniczną wojskową misję humanitarną. Lotnicza eskadra wysłana została przez władze Polski Ludowej jako „bratnia pomoc” dla wsparcia reżimu prokomunistycznego na czele z Mengystu Hajle Mariamą, który prowadził kampanię wojenną przeciwko dążeniom niepodległościowym Erytrejczyków. Polska, udzielając pomocy, wsparła reżim Mengystu w realizacji celu politycznego, dla którego wykorzystał klęskę suszy i głodu w Etiopii.

Etiopia na przestrzeni dziejów znajdowała się w strefie zainteresowań innych ośrodków władzy, począwszy od Egiptu faraonów przez państwa arabskie po europejskie mocarstwa kolonialne – aż po rywalizację w latach zimnowojennych Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego o wpływy w tym państwie. Powodem zainteresowania i ekspansji wielu państw o kolonialnych ambicjach było strategiczne położenie Etiopii w regionie – w Rogu Afryki, graniczącej od północy (dzisiaj terytorium Erytrei) z Morzem Czerwonym. W XIX w., w okresie kształtowania kolonialnego podziału Afryki, próbę opanowania Etiopii podjęły Włochy. Ale dzięki zwycięstwu w wojnie z Włochami w latach 1894–1896, jako jedyne państwo tego kontynentu poza Liberią, Etiopia nie została skolonizowana, zachowując monarchię¹. Ceną za utrzymanie niepodległości było udostępnienie mocarstwu kolonialnym wpływów gospodarczych².

Początek kolejnego stulecia przyniósł Etiopii wzmocnienie suwerenności i pozycji państwa na arenie międzynarodowej. Od 1916 r. władzę cesarską (początkowo jako regent) sprawował Hajle Syllasje, który był bardzo aktywny w procesie dekolonizacji Afryki i wspierał dążenia niepodległościowe narodów czarnego kontynentu.

Okres międzywojenny przyniósł ponowne dążenia kolonialne Włoch wobec Etiopii oraz zainteresowanie innych mocarstw europejskich regionem Rogu Afryki. Za faszystowskich rządów Mussoliniego Etiopia w latach 1935–1941 była pod okupacją włoską. Okres okupacji oraz wpływów brytyjskich w regionie po-

¹ Na przestrzeni dziejów od czasów średniowiecza do XX wieku Etiopia była monarchią. Na czele państwa stał cesarz posiadający absolutystyczne atrybuty władzy, czyniąc zeń pana życia i śmierci wszystkich obywateli. W 1930 r. tron cesarski objął Hajle Syllasje, który sprawował rządy do 1974 r. za pośrednictwem oddanych sobie gubernatorów. Zob.: R. Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1988, s. 11.

² Wielka Brytania, Francja i Włochy podpisały traktat o wytyczeniu stref wpływów gospodarczych w Etiopii. Zob. szerzej: A. Bartnicki, J. Mantel-Niećko, *Historia Etiopii*, Wrocław 1971, s. 294.

głębił antagonizmy grup etnicznych, wpłynął na kształtowanie świadomości i uaktywnił działalność silnych ruchów separatystycznych w poszczególnych prowincjach Etiopii, w tym także w rejonach północnych należących do dzisiejszej Erytrei.

Po zakończeniu II wojny światowej i przegranej Włochów, Etiopia pogrążyła się na kilka dekad w konfliktach wewnętrznych. Głównym powodem walk było wcielenie Erytrei³, byłej kolonii włoskiej, do Etiopii. Ten fakt spowodował wybuch konfliktu etiopsko-erytrejskiego, mającego charakter działań partyzanckich. Z jednej strony, erytrejskie oddziały partyzanckie i oddziały grup etnicznych walczyły z armią etiopską, a z drugiej – etiopskie siły rządowe brutalnie pacyfikowały miejscowości i ludność, która popierała dążenia separatystyczne Erytrejczyków. Należy podkreślić, że na zewnątrz Etiopia uznawana była za jedno państwo, wewnątrz była jednak mocno podzielona przez działalność silnych ruchów separatystycznych w poszczególnych w dzielnicach. Mimo słabości separatystów armia etiopska nie potrafiła odnieść jednoznacznego zwycięstwa. Do czasu upadku cesarza ugrupowania niepodległościowe i separatystyczne działały na zasadzie partyzantki i Etiopczycy nazywali ich bandytami, a rząd ich lekceważył⁴.

Sytuacja w Etiopii stawała się coraz bardziej dramatyczna. Trwała destabilizacja sytuacji politycznej, odczuwany był brak środków finansowych na zaspokojenie podstawowych potrzeb socjalnych ludności, nieopłacana od miesięcy armia groziła buntem, a notoryczne susze powodowały śmierć głodową dziesiątków tysięcy ludzi – to wszystko doprowadziło do przejęcia władzy w 1974 r. przez grupę wyższych dowódców wojskowych. Usunięto cesarza, a na jego miejsce powołano Tymczasową Wojskową Radę Administracyjną – *Provisional Military Administrative Council* (PMAC), czyli tzw. *Derg* (słowo to w języku ahmarskim oznacza 'radę')⁵, pozakonstytucyjny organ, z pułkownikiem Mengistu Haile Mariamą na czele.

³ W wyniku II wojny światowej Włochy utraciły swoją kolonię Erytreę. Sytuację tę wykorzystał cesarz Etiopii Hajle Syllasje, który na arenie międzynarodowej rozpoczął działania dyplomatyczne na rzecz przyłączenia Erytrei do Etiopii. Najważniejszym jednak celem cesarza było uzyskanie dostępu do Morza Czerwonego, które stałoby się dla Etiopii oknem na świat, zwiększając jej szanse gospodarcze. W 1952 r. Erytrea została włączona w skład Etiopii, tworząc federację etiopsko-erytrejską pod zwierzchnictwem korony etiopskiej. W 1962 r. nastąpiło rozwiązanie umowy federacyjnej i Erytrea została wcielona do Etiopii jako jedna z kilkunastu prowincji. Etiopia powiększyła swoje terytorium oraz uzyskała porty morskie: Asab i Massawa. Zob.: R. Kłossowicz, J. Mormul, *Erytrea i jej wpływ na sytuację polityczną w Rogu Afryki*, Kraków 2018, s. 40–44.

⁴ S. Gebru, *Geneza konfliktu etiopsko-erytrejskiego*, „Investigationes Linguisticae” 2003, t. 9, s. 51–63, <https://doi.org/10.14746/il.2003.9.6> [dostęp: 15.02.2024].

⁵ Mengistu Haile Mariama sprawował urząd prezydenta w latach 1977–1991. W okresie jego prezydentur Etiopia stała się główną ostoją marksizmu-leninizmu w Afryce. Nastąpiło zbliżenie w stosunkach międzynarodowych ze Związkiem Radzieckim, Kubą, Wietnamem i państwami Układu Warszawskiego. Sz. Niedziela, *Etiopia – Historia wojen i konfliktów w czasach nowożytnych*, „Zeszyty Naukowe WSWL” 2009, nr 3 (153), s. 70.

Derg ogłosił Etiopię państwem socjalistycznym i rozpoczął narodowo-demokratyczną rewolucję. Kierując się zasadami marksizmu-leninizmu, wdrażano radykalny program reform społecznych i gospodarczych, które miały zbudować fundamenty ustroju socjalistycznego⁶. Jednak reformy nie przyniosły poprawy warunków życia ludności, więc w całym kraju zaczęło narastać niezadowolenie z rządów Dergu i Mengistu Haile Mariamy. Reakcją władz był tzw. czerwony terror (1977–1979), czyli brutalne likwidowanie przeciwników rewolucji, a w szczególności separatystów erytrejskich. W jego wyniku zginęło około pół miliona osób⁷.

W 1982 r. rząd podjął się ostatecznego rozwiązania etiopskich problemów. Pod kryptonimem „Czerwona Gwiazda” przeprowadzona została kampania wojenna przeciwko partyzantom erytrejskim. Mimo użycia ogromnych ilości sił i środków ofensywa zakończyła się niepowodzeniem i dużymi stratami armii etiopskiej. Po tej klęsce niepodległość Erytrei była już kwestią czasu⁸.

Niepowodzenie ofensywy przyniosło tragiczne skutki ludności cywilnej. Władze postanowiły wykorzystać klęskę suszy i głodu, która nawiedziła kraj w latach 1982–1984, do realizacji celów politycznych. Rozpoczęto akcję przesiedlania ludności z prowincji Tigraj, Wollo i z obszarów Erytrei do prowincji położonych w południowo-zachodniej i zachodniej części kraju. Najwięcej ludności przesiedlono do prowincji Wollega. Ponadto objęto kontrolą dostawy międzynarodowej pomocy humanitarnej. Ludność najbardziej dotknięta głodem, ale żyjąca w rejonach wrogich wobec rządu, otrzymywała mniej żywności bądź wcale. Dodać też należy, że armia etiopska stosowała taktykę spalonej ziemi, niszcząc magazyny na zboże, paląc zbiory i wybijając zwierzęta⁹.

Po przegranej kampanii władze Etiopii straciły nadzieję na pokonanie Erytrejczyków. Nasilenie walk nieustannie wzrastało, aż inicjatywę strategiczną ostatecznie przejęli partyzanci. Na wszystkich kierunkach działań wojska etiopskie ponosiły klęski. W 1991 r. przywódca Mengistu Haile Mariama opuścił Etiopię, utworzony został Tymczasowy Rząd Etiopii. Tym samym zakończono trwającą 30 lat wojnę oraz krwawe rządy komunistyczne.

W Etiopii pogrążonej na kilka dekad w wojnie ważną rolę w utrzymaniu integralności terytorialnej państwa i w realizacji reform społecznych w duchu socjalizmu odegrały państwa obozu komunistycznego. Związek Radziecki i kraje socjalistyczne – ZSRR, NRD, Kuba, Korea Północna – chętnie spieszyły z pomocą gospodarczą, dostawami broni i sprzętu wojskowego w okresie walk z partyzan-

⁶ W okresie dekolonizacji przywódcy afrykańscy widzieli w socjalizmie realną drogę rozwoju dla swoich państw. Głoszone idee socjalistyczne odwoływały się do budowania społeczeństwa bezklasowego wspólnie władającego ziemią i środkami produkcji. R. Kłosowicz, J. Mormul, op. cit., s. 51.

⁷ Ibidem, s. 61.

⁸ S. Gebru, op. cit., [dostęp: 20.02.2024].

⁹ Ibidem.

tami erytrejskimi czy wysyłaniem ekspertów i doradców potrzebnych w realizacji rewolucyjnych reform w państwie. Również dla państw bloku komunistycznego włączenie Etiopii w strefę swoich wpływów dawało duże możliwości w Rogu Afryki – w najbardziej strategicznym obszarze świata.

Udział Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii w latach 1984–1987 wpisywał się w tę „bratnią pomoc” krajów socjalistycznych. Eskadra wysłana do Etiopii wykonywała zadania niesienia pomocy w transporcie żywności i środków medycznych na duże odległości.

Stosunki polsko-etioipskie w latach 80. XX w. i ich wpływ na organizację wojskowej misji humanitarnej

Na stosunki polsko-etioipskie bardzo duży wpływ wywierała realizowana polityka bloku państw socjalistycznych. Celem jej było wspieranie i umacnianie osiągnięć budowy socjalizmu jako modelu ustrojowego w Etiopii. We wrześniu 1984 r., w dziesiątą rocznicę rewolucji, odbył się pierwszy założycielski zjazd Robotniczej Partii Etiopii (RPE). Zjazd był ukoronowaniem dekady (1974–1984) przemian rewolucyjnych w Etiopii, która wybrała socjalistyczną drogę rozwoju. Na zjeździe przyjęto program i statut partii oraz dziesięcioletni plan rozwoju gospodarczego¹⁰.

Zjazd otworzył nowy rozdział w historii Etiopii, gdyż umocnił współpracę polityczną, gospodarczą, wojskową i kulturalną z blokiem państw komunistycznych. W zjeździe uczestniczyły na szczelbu członków biura politycznego delegacje ze wszystkich krajów socjalistycznych. PRL reprezentowała delegacja członków KC PZPR, na czele z J. Czyrkiem. Wizyta ta wpłynęła na zacieśnienie kontaktów międzypartyjnych i międzyrządowych.

Rząd PRL podzielał zaniepokojenie wielu zaprzyjaźnionych rządów krajów europejskich i społeczności międzynarodowej występowaniem w Etiopii groźnych klęsk żywiołowych, zagrażających życiu milionów ludzi. Potrzeba uruchomienia skoncentrowanej międzynarodowej pomocy doraźnej, zmierzającej do ograniczenia i likwidacji skutków suszy, nie podlegała dyskusji. Władze Polski Ludowej pomoc tę traktowały jako obowiązek międzynarodowej społeczności. Pomoc realizowana była w ramach dwustronnych stosunków rządowych i partyjnych.

Poza aspektem niesienia pomocy humanitarnej, istotną rolę odgrywały pobudki geopolityczne – PRL dążyła do przełamania izolacji międzynarodowej kraju objętego stanem wojennym oraz podkreślenia aktywności Układu Warszawskiego. Władze PRL – jak pisze Grzegorz Ciechanowski – „potrzebowały spekta-

¹⁰ Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dalej: AMSZ), Afryka 1984, Raport polityczny za 1984 r. Ambasady PRL z dnia 14 grudnia 1984 r., sygn. 55/86, k. 2.

kularnej akcji humanitarnej do podniesienia swoich notowań za granicą”¹¹. Działania te wpisywały się także w tradycję „pomocy bratnich krajów”.

Na apel rządu Socjalistycznej Republiki Etiopii, Polska, podobnie jak inne kraje bloku socjalistycznego, włączyła się aktywnie do międzynarodowej akcji niesienia pomocy ludności dotkniętej wojną i wyczerpanej trwającą klęską suszy. Pierwsze ustalenia dotyczące form i organizacji pomocy określało postanowienie rządu, nr 40 z 30 lipca 1984 r. Na jego podstawie udzielona została Etiopii nadzwyczajna pomoc w postaci wysłanych środków medycznych o wartości 10 mln zł. Kolejna transza pomocy – 10 ton lekarstw – wysłana została specjalnym samolotem przy okazji lotu delegacji członków PZPR na pierwszy kongres RPE i 10-lecie rewolucji. Następną partię około 8 ton lekarstw i żywności wysłano do Etiopii w listopadzie 1984 r. Udział Polski w akcji pomocy dla ludności Etiopii zbiegł się z międzynarodową akcją na rzecz ratowania ofiar klęski suszy, w którą zaangażowały się kraje i socjalistyczne, i kapitalistyczne¹².

Władze polityczne PRL, mając na uwadze wzmacnianie wpływów państw socjalistycznych w Etiopii, postanowiły udzielić dalszej pomocy rządowi tego kraju. Minister spraw zagranicznych zaproponował możliwość udostępnienia Etiopii środków transportu (helikopterów) i kilku ekip pilotów. Pomoc miała polegać na zorganizowaniu i wyekspediowaniu do Etiopii polskiej eskadry lotniczej¹³. Wg pierwszych założeń składać się miała z grupy pilotów, służby inżynieryjno-lotniczej i kilku śmigłowców transportowych. Było to przedsięwzięcie nadzwyczaj trudne pod względem organizacyjnym i finansowym, zważywszy na kryzys społeczno-gospodarczy w kraju. Sprawy organizacji, funkcjonowania i finansowania działalności eskadry miały być uregulowane postanowieniami prezydium rządu. Od strony organizacyjnej, merytorycznej i technicznej jej funkcjonowanie zabezpieczać miała strona rządowa PRL, w tym ministerstwo obrony narodowej.

Podstawy prawne dotyczące zorganizowania, finansowania i funkcjonowania grupy polskich lotników i zespołu śmigłowców transportowych przeznaczonych do sformowania Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii (PLEPE) zostały określone i wydane pod koniec 1984 r. Organizacja poprzedzona została wysłaniem do Addis Abeby i pobytem w dnach 9–11 listopada 1984 r. delegacji z płk. Antonim Milewiczem z Dowództwa Wojsk Lotniczych, w celu dokonania wstępnego rozpoznania i uzyskania informacji o warunkach pracy i pobytu polskiej eskadry pilotów¹⁴. Po po-

¹¹ AMSZ, Afryka 1983, Poślanie Prezesa Rady Ministrów PRL gen. Wojciecha Jaruzelskiego do Przewodniczącego Rady Ministrów Etiopii wręczone przez wiceministra Józefa Wiejacza z dnia 26 maja 1983 r., sygn. 35/86, k. 1.

¹² AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Notatka informacyjna MSZ z dnia 17 listopada 1984 r., sygn. 25/92, k. 698.

¹³ Ibidem, k. 763.

¹⁴ AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Szyfrogram nr 11382 z dnia 3 listopada 1984 r. Warszawa, do Ambasady PRL w Addis Abeba w sprawie przyjazdu delegacji z płk. Antonim Milewiczem z Dowództwa Wojsk Lotniczych.

wrocie delegacji wojska lotnicze otrzymały na mocy decyzji ministra obrony narodowej zadanie zapewnienia transportu środków żywności w Etiopii dla głodującej ludności w ramach międzynarodowej pomocy od stycznia do marca 1985 r. Pomoc zaplanowana została na trzy miesiące i miała mieć charakter pomocy humanitarnej finansowanej całkowicie z rządowych środków budżetowych.

Kolejnym aktem prawnym było wydanie przez Dowódcę Wojsk Lotniczych gen. bryg. pil. Jerzego Zycha Zarządzenia Nr 153 w sprawie wykonania przez wojska lotnicze zadania specjalnego w Etiopii¹⁵. Jednostką wyznaczoną do wykonania zadania został 37. Pułk Śmigłowców Transportowych (pśt) w Łęczycy. Gotowość w jednostce do załadowania sprzętu i wydzielonej grupy wojska na jednostki transportu morskiego należało osiągnąć do 10 grudnia 1984 r. Na dowódcę wydzielonej grupy, zgodnie z zarządzeniem, wyznaczony został płk Kazimierz Pogorzelski¹⁶.

Sprawy organizacji, funkcjonowania i finansowania działalności eskadry uregulowane zostały postanowieniem Prezydium Rządu PRL nr 67 z 12 grudnia 1984 r. w sprawie udzielenia bezzwrotnej pomocy Etiopii, podpisanym przez Prezesa Rady Ministrów gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego¹⁷. W dokumencie określono, iż bezzwrotna pomoc udzielona zostaje na okres trzech miesięcy, od stycznia do marca 1985 r., w celach złagodzenia skutków klęski suszy. Obejmowało wysłanie ze stanu resortu obrony narodowej 3 sztuk helikopterów Mi-8T, 4 załóg żołnierzy (12 osób), 10 osób służby inżynieryjno-lotniczej, w tym kierownika i lekarza, w celu dystrybucji środków materiałowych do terenów objętych klęską suszy. Ponadto dotyczyło wyposażenia wydzielonej grupy w lotniczy sprzęt pomocniczy, środki transportu i zabezpieczenia socjalno-bytowego gwarantującego samowystarczalność wysłanego zespołu ludzi¹⁸.

Za realizację założeń postanowienia odpowiadali wyznaczeni ministrowie resortów: obrony narodowej, handlu zagranicznego, spraw zagranicznych, finansów, komunikacji oraz minister – kierownik urzędu gospodarki morskiej. Minister obrony narodowej zobowiązany został do wydzielenia śmigłowców i potrzebnego sprzętu pomocniczego oraz przetransportowania go do polskiego portu morskiego, a następnie wytypowania personelu – 22-osobowej załogi do realizacji planowanych zadań i przetransportowania jej (19 osób) samolotem wojskowym do Etiopii i z powrotem. Kierownik urzędu gospodarki morskiej od-

¹⁵ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), Zarządzenia Dowódców i Szefów Wojsk Lotniczych, Zarządzenie nr 153 Dowódcy Wojsk Lotniczych z dnia 27 listopada 1984 r. w sprawie wykonania zadania specjalnego przez Wojska Lotnicze w Etiopii, sygn. 3968/16/59, k. 1.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Postanowienie nr 67 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1984 r. w sprawie udzielenia bezzwrotnej pomocy Socjalistycznej Republice Etiopii, sygn. 25/92, k. 1.

¹⁸ Ibidem, k. 2.

powiedziany został za dostarczenie sprzętu i materiałów drogą morską z polskiego portu do portu w Etiopii i z powrotem do Polski, z trzyosobową grupą zabezpieczającą. Natomiast minister finansów zobowiązany został do przydzielenia potrzebnej ilości środków dewizowych i ich rozdysponowywania. Środki finansowe miały zostać przydzielone ministerstwu handlu zagranicznego na wydatki związane z zakupem paliwa, materiałów oraz transportem ludzi i sprzętu z portu w Etiopii do miejsca montażu. Również minister obrony narodowej otrzymał około 55 mln na pokrycie kosztów utrzymania i zakwaterowania załóg i personelu służby inżynierjno-lotniczej oraz zużytego resursu sprzętu i materiałów, kosztów opakowań i konserwacji, umundurowania specjalnego i kosztów wysłanego sprzętu do portu w kraju i z powrotem oraz kosztów przelotów samolotu wojskowego do Etiopii i z powrotem. Ponadto ministerstwo spraw zagranicznych za pośrednictwem ambasady PRL w Etiopii miało udzielić pomocy i opieki wydzielonej grupie żołnierzy realizujących zadania. Natomiast koordynację całości pomocy powierzono ministrowi handlu zagranicznego¹⁹. Funkcjonowanie i finansowanie polskiej eskadry regulowane było odpowiednimi postanowieniami prezydium rządu, a od strony merytorycznej i technicznej – resortu obrony narodowej.

Zgodnie z zarządzeniem nr 153 wydanym przez dowódcę Wojsk Lotniczych gen. bryg. pil. Jerzego Zycha, zadania organizacyjne PLEPE przydzielone zostały poszczególnym szefom służb: głównemu inspektorowi Wojsk Lotniczych, szefowi kadr Wojsk Lotniczych, Lotnictwa Wojsk Lądowych, szefowi komórek organizacyjnych DWL, szefowi Oddziału Organizacyjnego, dowódcy 37. pśt, dowódcy zgrupowania.

Najważniejszym zadaniem głównego inspektora Wojsk Lotniczych było wydzielenie trzech śmigłowców Mi-8 T z wyposażeniem i niezbędną aparaturą kontrolną do samodzielnej pracy w warunkach Etiopii oraz wytypowanie personelu inżynierjno-lotniczego do pracy w składzie wydzielonej grupy i zapewnienie przewiezienia składu osobowego grupy, sprzętu i środków oraz załadownie na jednostki transportu morskiego. Zadaniem szefa kadr Wojsk Lotniczych było przedstawienie propozycji składu osobowego wydzielonej grupy żołnierzy. Szef Lotnictwa Wojsk Lądowych, Transportowego i Łącznikowego otrzymał zadanie opracowania programu przeszkolenia załóg Mi-8 do wykonywania lotów w warunkach terenowych i klimatycznych panujących w Etiopii. Natomiast szefom komórek organizacyjnych Dowództwa Wojsk Lotniczych przydzielono zadania dotyczące wytypowania do składu grupy odpowiednich osób posiadających kwalifikacje fachowe i moralne, wykazujące się inicjatywą działania w trudnych warunkach, w miarę możliwości znających język angielski, ponadto polecono wydzielić niezbędny sprzęt i środki do samodzielnego bytowania i pracy grupy na

¹⁹ Ibidem.

okres minimum 1 miesiąca, zgłosić odpowiednie potrzeby do instytucji centralnych, pobrać sprzęt, zgrupować go w 37. pśt i przygotować do załadowania na statki; przeszkolić wydzielony skład grupy w zakresie niezbędnej obsługi przydzielonych środków oraz opracować instrukcje ich eksploatacji; przygotować szczegółowe wykazy wydzielonych środków i sprzętu; opracować harmonogram realizacji przedsięwzięć i plan przeszkolenia specjalistycznego. Szef oddziału organizacyjnego został zobowiązany do opracowania instrukcji działania i obowiązków funkcyjnych osób wydzielonej grupy. Dowódca 37. pśt miał zapewnić warunki zakwaterowania, wyżywienia i przeszkolenia formowanej grupy, wydzielić pomieszczenia do zgrupowania, zapakowania i przygotowania do przebazowania wydzielonego sprzętu i środków, przeprowadzić z wydzielonymi załogami i poszczególnymi specjalistami szkolenie wg otrzymanego programu.

Dowódca zgrupowania miał przygotować zestawienie zbiorcze wydzielonych środków, plan specjalistycznego przeszkolenia oraz całość dokumentacji do działalności grupy w Etiopii. O gotowości grupy i środków do wyjazdu należało zameldować dowódcy Wojsk Lotniczych gen. bryg. pil. Jerzemu Zychowi do 10 grudnia 1984 r.²⁰

Informacje o wyjeździe polskiej eskadry do Etiopii były przekazywane przez Polską Agencję Prasową do dzienników centralnych. Gazety podawały, że z inicjatywy gen. W. Jaruzelskiego została sformowana Polska Lotnicza Eskadra Pomocy dla Etiopii. Sprzęt został wysłany drogą morską – statkiem „Wiślica”, a personel z płk. pil. K. Pogorzelskim udał się do Addis Abeby drogą lotniczą. Pomoc polegała na transportowaniu helikopterami żywności i leków do trudno dostępnych rejonów dotkniętych klęską głodu²¹. Według pierwotnych założeń działalność PLEPE była planowana na 3 miesiące i miała charakter humanitarnej pomocy finansowanej całkowicie z rządowych środków finansowych.

Realizacja misji humanitarnej w Afryce Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii

Żołnierze pierwszej zmiany po przybyciu do Etiopii rozpoczęli wykonywanie zadań służbowych. Po wyładowaniu sprzętu i samochodów na nabrzeżu portu Asab do 10 lutego, otrzymali zadanie przetransportowania sprzętu radzieckimi samolotami An-12 do stolicy Addis Abeby. Do 11 lutego zajmowano się ustaleniem zadań, transportem wyposażenia i urządzaniem obozowiska. Eskadra zakwaterowana została w obozie polowym rozmieszczonym na lotnisku Lideta

²⁰ Archiwum Wojskowe Nowy Dwór Mazowiecki (dalej: AW NDM), Zarządzenia Dowódcy i Szefa Sztabu Wojsk Lotniczych z 1984 r. sygn. 3968/16/59.

²¹ AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Claris nr 40 z 24 stycznia 1985 r. od A. Pierzchały z Departamentu V MSZ do Ambasadora PRL Konopackiego w Addis Abeba, sygn. 25/92.

w Addis Abebie, bezpośrednio sąsiadującym z radzieckim pułkiem śmigłowców M1-8T, jednostką śmigłowców etiopskich i radziecką jednostką samochodową. Taka dyslokacja eskadry była prawdopodobnie korzystna, zapewniała należyte warunki organizacyjno-techniczne i bytowe. Obóz rozwinięty został siłami eskadry, tj. 22 żołnierzy. Był dobrze wyposażony w niezbędny sprzęt i urządzenia. Zaplecze magazynowe i kuchenno-sanitarne zapewniało pełną higienę. Zabezpieczenie medyczne również było należyte. Ambulatorium dysponowało pełnym zestawem niezbędnych leków. Eskadra korzystała z energii elektrycznej o mocy 220 V, z linii podciągniętej z obozu radzieckiego i ze stałych źródeł miejskich Addis Abeby²².

Relacje z jednostką radziecką układały się na zasadach partnerskich. Współpraca z Rosjanami ułatwiała techniczną obsługę śmigłowców Mi-8, które eksploatowano w bardzo trudnych warunkach wysokościowych i przy dużym zapyleniu. Przedstawiciel Avis-ports dokonywał regulacji silników, przystosowując je do warunków lotów wysokościowych. Rosjanie również korzystali z rozrusznika elektrycznego i dystrybutora paliwowego eskadry. Wypożyczono od Rosjan cysternę na wodę, piekarnię polową oraz korzystano z polowej łaźni, w której myli się piloci i mechanicy wracający z terenu²³.

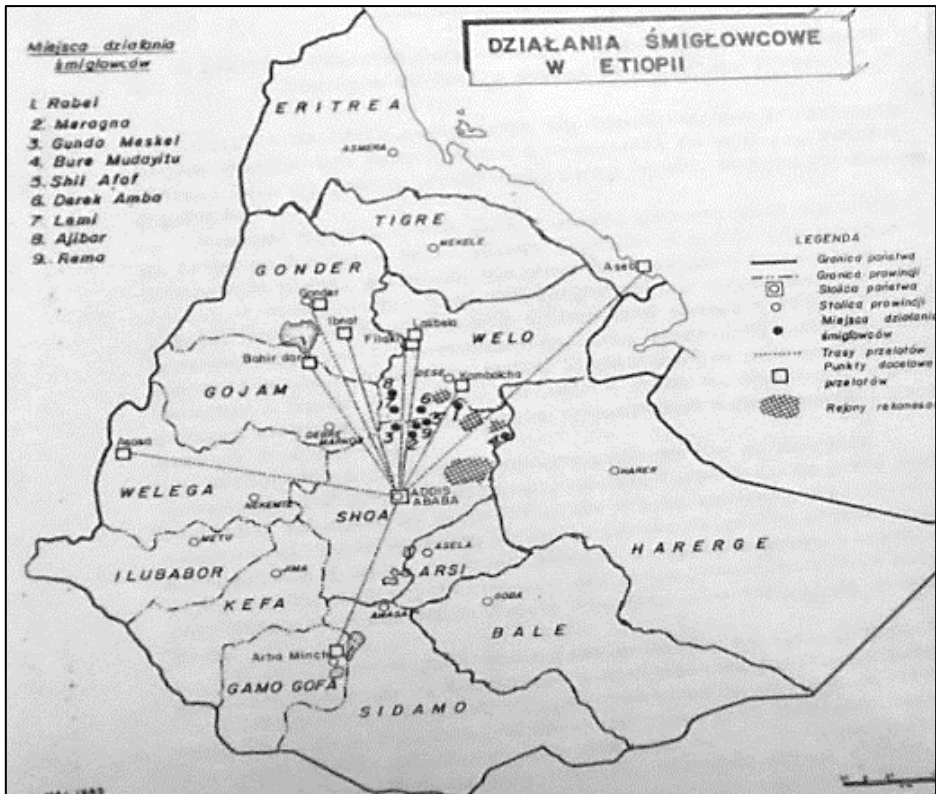
Od 11 lutego do końca miesiąca eskadra brała udział w różnych formach pomocy. Rozpoczęto wykonywanie zadań w ramach akcji „Doping” (zrzuty) prowadzonej przez Etiopską Komisję Pomocy i Rehabilitacji (RRC) pod patronatem Narodów Zjednoczonych, kierowanej przez Steffana de Mistura z biura ONZ w Rzymie. Akcja ta polegała na wykonywaniu zadań i organizacji zrzutów oraz bezpośredniej dystrybucji żywności w górzystych rejonach, niedostępnych dla innych środków transportu. Działania te były skoordynowane z działaniami pilotów brytyjskich i niemieckich. Grupy angielskich pilotów RAF i zachodniemieckiej Luftwaffe przygotowywały na lotnisku międzynarodowym Bole palety ze zbożem kanadyjskim, które kolejno były zrzucone na ustalonym lądowisku, z wysokości 3–5 m, z samolotów transportowych RAF C-130 „Herkules” (2 sztuki) i niemieckich C-180 „Transaul” (2 sztuki), w 3–4 podejściach, po 4 palety, tym sposobem zrzucono około 15 t zboża workowego. Na śmigłowcach PLEPE dokonywano rekonesansu zrzutowisk oraz miejsc lądowania śmigłowców ze zbożem dostarczonym ze zrzutowisk. Lądowiska te były położone bardzo wysoko, np. Mehal Meda – na wysokości 3070 m n.p.m., Rabel – 2800 m n.p.m., Meranie, Gundel Maskal, Rema – 2200 m n.p.m.

Codzienna służba żołnierzy (wykonywanie zadań) rozpoczynała się wcześniej rano. Śmigłowce wylatywały o godz. 6⁰⁰, o wschodzie słońca. Jeden śmigłowiec

²² AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Sprawozdanie Zastępcy Szefa Sztabu Wojsk Lotniczych płk. J. Radłowskiego z pobytu i kontroli działań Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii w dniach 26–28 lutego 1985 r., sygn. 25/92, k. 1.

²³ Ibidem.

zabierał 3 żołnierzy RAF ze środkami łączności, kierujących samolotami w rejonie zrzutowiska, drugi śmigłowiec lądował w gminie, zabierając przedstawiciela lokalnej administracji i milicji, następnie lądowali na zrzutowisku odległym o 150–170 km. Ze zrzutowiska śmigłowiec przewoził w 5–6 lotach po 800–1000 kg zboża w każdym locie. Około godz. 16⁰⁰ śmigłowiec zabierał grupę kierowania samolotami i przedstawiciela gminy do Addis Abeby na lotnisko Lideta. Raz w tygodniu, lecąc na zrzutowiska, śmigłowiec zabierał lekarza i pielęgniarkę ze szpitala włoskiego, którzy w czasie zrzutów realizowali badania i udzielali pomocy medycznej miejscowej ludności²⁴.

Mapa. Działania PLEPE w 1984 r. w ramach pomocy humanitarnej w Etiopii

Źródło: AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Mapa działań śmigłowców PLEPE w Etiopii w 1985 r., sygn. 25/92.

Pierwsza zmiana PLEPE do dziesiątego tygodnia pobytu wykonała 136 wylotów operacyjnych, z tzw. nalotem 416 godzin, przewieziono 194 ton ładunków

²⁴ AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Mapa działań śmigłowców PLEPE w Etiopii w 1985 r., sygn. 25/92.

i 840 pasażerów, w tym 112 osób personelu medycznego. Pobrano 39 ton paliwa lotniczego, do rozliczenia ze stroną radziecką, i 56,8 ton bezpłatnie z limitu ONZ. Ponadto pobrano 1,2 tony paliwa samochodowego. Tylko od 15 kwietnia do 21 kwietnia 1985 r. eskadra wykonała 18 lotów, z nalotem 43 godz., w tym 14 lotów zostało wykonanych na zabezpieczenie zrzutów i przewiezienie zespołów medycznych do rejonów Meragna, Shil Afaf, Guno Meskel. Pozostałe loty wykonano w celach sanitarnych do Bahir Dar, rekonesansowych w celu wyboru nowych zrzutowisk w południowej części regionu Welo – w miejscowościach Wegedi i Dere Amba w gminie Mekane Salam, położonej 2600–2800 m n.p.m. Ponadto jeden lot wykonany został do Kombolcho z grupą pracowników ONZ i Światowej Organizacji Związków Zawodowych wizytujących obozy pomocy w Dese, Barti i Horbo w centralnej części regionu Welo. W ciągu tygodnia przewieziono 119 pasażerów, w tym 19 osób personelu medycznego i 10 ton ładunku. Pobrano 17,4 ton paliwa lotniczego z dostaw radzieckich. Loty wykonano w ciągu 7 dni²⁵.

Zgodnie z postanowieniami prezydium rządu, zakończenie misji PLEPE przewidziane było do końca kwietnia 1985 r. Stosunek władz etiopskich i ludności oraz przedstawicieli Etiopskiej Komisji Pomocy i Rehabilitacji był pełen wdzięczności i szacunku za realizację zadań w sposób wzorowy. Podkreślano szczególnie niebezpieczne działania w trudnych górzystych rejonach kraju dotkniętych klęską suszy. Ludność miejscowa nazywała żołnierzy „białymi orłami”, ze względu na noszone na ramieniu godło i biały kolor śmigłowców²⁶.

Rząd Socjalistycznej Republiki Etiopii kilkakrotnie zwracał się z prośbą do rządu polskiego o przedłużenie pobytu PLEPE. Władze polskie, przychylając się do prośby, postanowiły udzielić dalszej dodatkowej pomocy, ale decyzja zależała od wielu instytucji centralnych państwa. Najpierw minister obrony narodowej, posiadając w dyspozycji sprawozdawczość i ocenę działalności eskadry, wydał pozytywną decyzję w sprawie przedłużenia jej pobytu w Etiopii. Dopiero na jego wniosek prezes rady ministrów wyraził zgodę na przedłużenie działalności eskadry o kolejne miesiące, ponad ustalenia zawarte w grudniu 1984 r. Prezydium Rządu 19 czerwca 1985 r. wydało Postanowienie nr 56, na mocy którego pobyt eskadry został przedłużony do końca lipca 1985 r.²⁷ Pierwsza zmiana załóg lotników i służby inżynieryjno-lotniczej powróciła do kraju 25 sierpnia 1985 r. Wykonanie postanowienia powierzone zostało dotychczasowym resortom.

²⁵ AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Depesza otwarta z 23 IV 1985 r. z Addis Abeby od Ambasadora PRL Konopackiego do MSZ i Dowództwa Wojsk Lotniczych w Polsce. Depesza zawierała informacje od dowódcy I zmiany płk. Pogorzelskiego, sygn. 25/92.

²⁶ AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Sprawozdanie Zastępcy Szefa Sztabu Wojsk Lotniczych płk. J. Radłowskiego z pobytu i kontroli działań Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii w dniach 26–28 lutego 1985 r., sygn. 25/92, k. 1.

²⁷ Ibidem, Postanowienie nr 56 Prezydium Rządu z dnia 19 czerwca 1985 r. w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy dla Socjalistycznej Republiki Etiopii, w tym przedłużenia pobytu PLEPE o trzy miesiące dłużej do końca lipca 1985 r., sygn. 25/92, k. 66.

Władze Etiopii, mając na uwadze, że pomoc będzie niezbędna przez dłuższy czas, podjęły starania o przedłużenie działalności eskadry do końca 1985 r., a nawet i dłużej. Po wydaniu przez ministra obrony narodowej pozytywnych decyzji w sprawie przedłużenia pobytu eskadry w Etiopii Sztab Generalny WP, po zbadaniu działalności załóg helikopterów, podjął działania zmierzające do wydania postanowienia przez prezydium rządu o przedłużeniu pomocy Etiopii. Dlatego polskie władze wydały jeszcze dwa kolejne dokumenty w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy SRE. Jedno zostało wydane 22 sierpnia²⁸, a drugie 10 grudnia 1985 r.²⁹ Wyrażono zgodę na przedłużenie pobytu w Etiopii PLEPE najpierw do końca października 1985 r., a następnie do końca stycznia 1986 r. Druga zmiana rozpoczęła działalność w sierpniu i pełniła ją do końca stycznia 1986 r. Rotacja żołnierzy i dowódcy nastąpiła w sierpniu. Dowódcą drugiej zmiany był płk Kazimierz Chojnacki.

Również minister obrony narodowej decyzją z 1 października 1985 r. wyraził zgodę na przedłużenie pobytu PLEPE w Etiopii do końca stycznia 1986 r. W związku z tą decyzją Sztab Generalny WP podjął odpowiednie działania zmierzające do wydania postanowienia prezydium rządu w tej sprawie.

Misja PLEPE, wskutek kolejnych prośb przewodniczącego Mengistu, została przedłużona o dalsze dwie zmiany. Ponieważ z doświadczeń pierwszej zmiany wynikało, że koszty operacji, szczególnie dewizowe, znacznie przekraczają założenia, Ministerstwo Spraw Zagranicznych podjęło odpowiednie starania w celu pozyskania współpracy działających w Etiopii agend ONZ i zabezpieczenia ich udziału w kosztach dewizowych PLEPE, w formie zryczałtowanej refundacji części kosztów paliwa. Druga zmiana otrzymała 360 tys. USD, a trzecia – 390 tys. USD.

Do 1987 r. trzy zmiany żołnierzy polskiej eskadry lotniczej wpisały się w działalność na rzecz niesienia pomocy ludności Etiopii. W Afryce śmigłowce z biało-czerwonymi szachownicami stały się istotnym symbolem Polski, a żołnierze symbolem odwagi i wysokiego kunsztu lotniczego. Wysoka ocena działalności eskadry spowodowała, że rząd Etiopii zwrócił się z prośbą o przedłużenie działalności żołnierzy i polskich lotników do 1987 r. W celu kontynuowania niesienia pomocy dowódca wojsk lotniczych gen. dyw. pil. Tytus Krawczyk, na mocy decyzji ministra obrony narodowej o przedłużeniu działalności i dalszej realizacji zadań w Etiopii, wydał odpowiedni rozkaz i wyznaczył czwartą zmianę tej eskadry. Na dowódcę PLEPE wyznaczony został ppłk dypl. pil. Jan Soroka. W celu zachowania ciągłości funkcjonowania eskadry i przekazania dotychczasowych doświadczeń wymiana stanu osobowego miała nastąpić w dwóch etapach:

²⁸ Ibidem, Postanowienie nr 75 Prezydium Rządu z dnia 22 sierpnia 1985 r. w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy dla Socjalistycznej Republiki Etiopii, sygn. 25/92.

²⁹ AMSZ, Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Postanowienie nr 93 Prezydium Rządu z dnia 10 grudnia 1985 r. w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy dla Socjalistycznej Republiki Etiopii, sygn. 25/92.

w pierwszym, w dniach 16–26 lutego 1987 r., zaplanowanych do wylotu zostało 12 osób, w drugim – w połowie marca – 14 pozostałych osób³⁰.

Fot. 1. Operacja „Tesfa” (Nadzieja). Przewożenie żywności podczas misji humanitarnej

Źródło: „wojsko-polskie_pl-weterani”, [dostęp: 15.02.2024].

Szef sztabu WL obowiązany był przygotować wymianę stanu osobowego w nakazanych terminach, załatwić w Sztabie Generalnym WP i w Głównym Kwatermistrzostwie formalności paszportowe, dewizowe i w zakresie ruchu lotniczego, związane z wymianą stanu osobowego i półrocznym pobytom czwartej zmiany PLEPE, zorganizować comiesięczne zaopatrzenie w żywność, części zamienne oraz środki dewizowe, ustalić zasady przyjmowania i transportu przesyłek na pokładzie samolotów wojsk specjalnych, opracować plan i zorganizować system kontroli eskadry, przedstawiać informacje i składać meldunki z działalności i problemów eskadry do zastępcy szefa Sztabu Generalnego WP do spraw systemu kierowania. Zastępca dowódcy WL do spraw techniki i zaopatrzenia otrzymał zadanie zabezpieczenia dostaw umundurowania, środków żywności i ich zapasów, zgodnie z potrzebami wynikającymi z warunków działania, odpowiadał za nadzorowanie stanu zużycia rewersów technicznych, środków materiałowych i części zamiennych, zapewnienie badań lekarskich i szczepień ochronnych, syste-

³⁰ AW NDM, Rozkazy Dowódcy Wojsk Lotniczych 1987 r., Rozkaz nr 19 Dowódcy Wojsk Lotniczych z dnia 10.02.1987 r., w sprawie przedłużenia działalności PLEPE, k. 86.

matyczne uzupełnianie środków medycznych, a także zorganizowanie żywienia personelu latającego zgodnie z zarządzeniem głównego kwatermistrza WP.

Zastępca dowódcy do spraw politycznych otrzymał zadanie ustalenia zasad i form pracy partyjno-politycznej ze stanem osobowym eskadry; szef Lotnictwa Wojsk Lądowych został zobowiązany do przygotowania personelu latającego PLEPE do wykonywania zadań w specyficznych górskich warunkach Etiopii, opracowania i zrealizowania w Etiopii praktycznego planu wdrożenia personelu latającego do wykonywania zadań przewidzianych dla czwartej zmiany eskadry; dowódca 37. pśt miał przygotować wytypowany personel latający i służb technicznych i zabezpieczających do wykonywania zadań w składzie PLEPE, przygotować według ustaleń DWL środki żywnościowe, materiałowe i techniczne do comiesięcznego zaopatrywania eskadry i dostarczać je na wskazane lotniska w stanie odpowiednim do transportu powietrznego. Dowódcy 36. Pułku Lotnictwa Specjalnego i 13. Pułku Lotnictwa Transportowego zostali zobowiązani do przygotowania – wg ustaleń DWL – transportu powietrznego do realizacji comiesięcznego zaopatrzenia eskadry, załatwienia niezbędnych formalności związanych z uzyskaniem zgody dyplomatycznej i w międzynarodowym ruchu lotniczym na loty samolotów z zaopatrzeniem PLEPE, powiadomienia organów WOP i celno-paszportowych o planowanych terminach wylotu i powrotu samolotów z zaopatrzeniem dla PLEPE oraz zapewnienia sprawnego przeprowadzenia czynności urzędowych przez wspomniane organy.

Dowódca czwartej zmiany otrzymał zadanie udania się do Etiopii, zapoznania się z warunkami i sposobami wykonywania zadań, po czym – po przybyciu kolejnej grupy – objęcia dowodzenia eskadrą, zapewnienia odpowiednich warunków do wykonywania zadań przez eskadrę, określonych przez Komisję do spraw Pomocy i Rehabilitacji Etiopii, oraz utrzymania dyscypliny i prawidłowego stanu moralno-politycznego, porządku wojskowego, bezpieczeństwa lotów, a także właściwego reprezentowania Polski i jej sił zbrojnych poza granicami³¹.

17 lutego 1987 r. na lotnisku w Addis Abebie wylądował samolot Ił-18 z 36. Pułku Lotnictwa Specjalnego, którym przylecieli uczestnicy misji zaplanowani do realizacji pierwszego etapu czwartej zmiany; byli to następujący żołnierze: ppłk Jan Soroka dowódca eskadry, ppłk Edward Panek inżynier eskadry, ppłk Alfred Bonna szef pilotów, mjr Waldemar Skupiński lekarz eskadry, dowódcy śmigłowców kpt. Szczepan Cękiel i kpt. Jan Szczepkowski, a także chor. Stanisław Czaja technik pokładowy, st. chor. Bogdan Sęk technik pokładowy, st. chor. Ryszard Byzia technik pokładowy, chor. Ryszard Pankowski technik obsługi urządzeń naziemnych, szer. Marek Jankowski kierowca i mechanik, szer. Andrzej Świerkot kucharz.

W drugim etapie do wylotu w połowie marca zostali zaplanowani: kpt. Krzysztof Żółtowski dowódca śmigłowca, por. Czesław Skowroński dowódca śmigłowca,

³¹ Ibidem.

st. chor. Janusz Andrzejewicz pilot, chor. Józef Papla pilot, chor. Białek Kazimierz technik pokładowy, st. chor. Jan Kwiatkowski technik eksploatacji, chor. Czesław Dubiel technik osprzętu, chor. szt. Tadeusz Dymka technik URT, st. chor. Tadeusz Wysocki technik samochodowy, chor. szt. Jan Rączkiewicz kwatermistrz eskadry, sierż. Teodor Zóciak dowódca radiostacji, szer. Jacek Piotrowski, kpt. Janusz Stanisław Wittek szef sztabu, chor. Włodzimierz Ułasewicz i chor. Kazimierz Starzyński³².

Działania PLEPE w dalszym ciągu sprowadzały się do wykonywania zadań związanych z transportem żywności, środków medycznych, przewozem osób – personelu służby medycznej i ludności przesiedlanej do innych prowincji.

Koszty funkcjonowania eskadry niezmiennie generowały bardzo duże koszty. W tym miejscu wypada zauważyć, że władze PRL wyraziły zgodę na przedłużenie pobytu żołnierzy i śmigłowców w Etiopii na prośbę wojskowego reżimu Derg. Zgoda na dodatkową pomoc uwarunkowana była jednak częściową refundacją przez ONZ kosztów działalności PLEPE, w wysokości 40 000 dolarów USA miesięcznie. W związku z pozytywnym rozstrzygnięciem owej kwestii minister finansów zobowiązany był do przydzielenia, na wniosek ministra obrony narodowej, niezbędnych środków – do wysokości 25 000 dolarów – na pokrycie kosztów polskiej eskadry. Również na wniosek ministra handlu zagranicznego Ministerstwo Finansów przydzielało środki dewizowe na pokrycie kosztów w związku z zakupem w Kairze około 90 ton paliwa niezbędnego do przetransportowania żywności, części zamiennych i innych materiałów dla PLEPE³³. MON miało zapewnić środki dewizowe łącznie do wysokości 110 000 dolarów na pokrycie kosztów utrzymania eskadry, a MHZ miało zapewnić odpowiednią kwotę dolarów na zakup w Kairze łącznie około 180 ton paliwa. W związku z realizacją zadań minister finansów miał zwiększyć dług ministerstwa handlu zagranicznego łącznie do wysokości 10 mln zł³⁴.

Władze wojskowe w Polsce na początku 1986 r. uznały za konieczne przyznanie nagród i wyróżnień dla oficerów i żołnierzy eskadry. Nagrodą ministra spraw zagranicznych zostali wyróżnieni: płk Kazimierz Pogorzelski i płk Kazimierz Chojnacki oraz 45 oficerów i podoficerów za szczególne osiągnięcia w propagowaniu dobrego imienia Polski Ludowej³⁵. Wyróżnienie żołnierzy było cennym uhonorowaniem wojsk lotniczych i składu osobowego eskadry.

Kolejne wyróżnienie miało miejsce 20 lutego 1986 r. Wydany został rozkaz nr 21 Dowódcy Wojsk Lotniczych w sprawie wyróżnień za akcję niesienia po-

³² Ibidem, k. 91; Rozkazy własne dowódcy 37. Pułku Śmigłowców Transportowych, Rozkaz nr pf. 9 Dowódcy Jednostki Wojskowej nr 3214 z dnia 13 marca 1987 r., w sprawie wyznaczenia IV zmiany Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii, sygn. 9248/93/3, k. 1.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, Postanowienie nr 75, op. cit.; Postanowienie nr 9, op. cit.

³⁵ Ibidem, Pismo Ambasadora PRL w Addis Abebie A. Konopackiego do Wiceministra Spraw Zagranicznych Jana Majewskiego z 22 sierpnia 1985 r.

mocy dla ludności Etiopii. W rozkazie podkreślono, iż trudne i odpowiedzialne zadanie, realizowane z dala od macierzystej jednostki i ojczystego kraju, przez pilotów wykonane zostało wzorowo. Wagę i międzynarodowy wydźwięk podkreślał fakt, że piloci nieśli humanitarną pomoc narodowi doświadczonemu przez wieloletnią suszę i klęskę głodu. Służba pilotów potwierdziła wysoki poziom wyszkolenia specjalistycznego, wzorową postawę obywatelską i moralną oraz ugruntowała dobre imię żołnierza – lotnika – poza granicami kraju. W rozkazie podkreślono, że mieszkańcy Etiopii są wdzięczni pilotom, nadto zaś polscy żołnierze zdobyli uznanie u przedstawicieli organizacji międzynarodowych. W rozkazie wyróżniono wiele osób spośród kadry wojskowej i żołnierzy.

Zakończenie

W czerwcu 1987 r. polska eskadra lotnicza została wycofana z Etiopii. Zastępca sekretarza generalnego ds. operacji specjalnych ONZ i szef UNDR0 w Genewie zwracali się do polskich placówek dyplomatycznych w sprawie przedłużenia pobytu polskiej eskadry pomocy Etiopii. Przedstawiciele Polski w Biurach ONZ – w Genewie Stanisław Turbański i Eugeniusz Noworyta w Nowym Jorku – sygnalizowali władzom polskim potrzebę przedłużenia pobytu eskadry do końca 1987 r. Przedstawiciele organizacji międzynarodowych prośby swoje opierali na wnioskach przedstawicieli UNDR0 w Addis Abebie. Podawano, że utrzymuje się krytyczna sytuacja zaopatrzeniowa w niektórych regionach Etiopii, jak Ogaden czy Erytrea, do których pomoc można dostarczyć tylko drogą powietrzną³⁶.

Ambasador w Etiopii Andrzej K. Konopacki przekazywał władzom w Polsce pisma i listy od zastępcy sekretarza generalnego ONZ ds. pomocy Etiopii Kurta Janssona, zawierające bardzo pozytywne opinie o pracy eskadry oraz wysoką ocenę pracy płk. Kazimierza Pogorzelskiego. Jansson wyrażał słowa uznania za wybitną sprawność działania oficerów i kadry PLEPE. Podkreślał, że śmigłowce odgrywają bardzo ważną rolę, wspierając operację zrzutów i dystrybucję żywności w niedostępnych obszarach, ratując życie ludności dotkniętej klęską. Szczególnie podkreślał entuzjazm, doskonałe przygotowanie operacyjne i techniczne oficerów i żołnierzy, okazywane podczas wykonywania ciężkich zadań, zauważał również, że bliska współpraca z ONZ i zespołami innych narodowości była wyrazem pokojowej misji realizowanej w Etiopii, aby przeciwdziałać klęskom suszy i głodu³⁷.

Jeszcze przed zakończeniem misji rząd brytyjski zadeklarował przeznaczyć 100 tys. dolarów na częściową refundację kosztów paliwa związanych z działal-

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem, List od zastępcy Sekretarza Generalnego ONZ ds. Pomocy Etiopii p. Kurta Janssona do Ambasadora PRL w Etiopii A. Konopackiego z dnia 22 sierpnia 1985 r.

nością eskadry. Była to jednak propozycja spóźniona, gdyż pod koniec czerwca 1987 r. zapadły decyzje o definitywnym zakończeniu działalności eskadry.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych

- Afryka 1983, Poślanie Prezesa Rady Ministrów PRL gen. Wojciecha Jaruzelskiego do Przewodniczącego Rady Ministrów Etiopii wręconego przez wiceministra Józefa Wiejacza z dnia 26 maja 1983 r., sygn. 35/86, k. 1.
- Afryka 1984, Raport polityczny za 1984 r. Ambasady PRL z dnia 14 grudnia 1984 r., sygn. 55/86.
- Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Notatka informacyjna z MSZ z dnia 17 listopada 1984 r, sygn. 25/92, k. 698.
- Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Szyfrogram nr 11382 z dnia 3 listopada 1984 r. Warszawa, do Ambasady PRL w Addis Abeba w sprawie przyjazdu delegacji z płk. Antonim Milewiczem z Dowództwa Wojsk Lotniczych, sygn. 25/92.
- Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Postanowienie nr 67 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1984 r. w sprawie udzielenia bezzwrotnej pomocy Socjalistycznej Republice Etiopii, sygn. 25/92, k. 1.
- Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Claris nr 40 z 24 stycznia 1985 r. od A. Pierzchały z Departamentu V MSZ do Ambasadora PRL Konopackiego w Addis Abeba, sygn. 25/92.
- Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Postanowienie nr 93 Prezydium Rządu z dnia 10 grudnia 1985 r. w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy dla Socjalistycznej Republiki Etiopii, sygn. 25/92.
- Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Sprawozdanie Zastępcy Szefa Sztabu Wojsk Lotniczych płk. J. Radłowskiego z pobytu i kontroli działań Polskiej Lotniczej Eskadr Pomocy Etiopii w dniach 26–28 lutego 1985 r., sygn. 25/92, k. 1.
- Afryka. Ogólne rejestry 1988 r., Depesza otwarta z 23 IV 1985 r. z Addis Abeby od Ambasadora PRL Konopackiego do MSZ i Dowództwa Wojsk Lotniczych w Polsce. Depesza zawierała informacje od dowódcy I zmiany płk Pogorzelskiego, sygn. 25/92.
- Postanowienie nr 56 Prezydium Rządu z dnia 19 czerwca 1985 r. w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy dla Socjalistycznej Republiki Etiopii, w tym przedłużenia pobytu PLEPE o trzy miesiące dłużej do końca lipca 1985 r., sygn. 25/92, k. 66.

Postanowienie nr 75 Prezydium Rządu z dnia 22 sierpnia 1985 r. w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy dla Socjalistycznej Republiki Etiopii, sygn. 25/92.

Archiwum Wojskowe Nowy Dwór Mazowiecki

Rozkazy Dowódcy Wojsk Lotniczych 1987 r., Rozkaz nr 19 Dowódcy Wojsk Lotniczych z dnia 10.02.1987 r., w sprawie przedłużenia działalności PLEPE, k. 91
Rozkazy własne dowódcy 37 Pułk Śmigłowców Transportowych, Rozkaz nr pf 9 Dowódcy Jednostki Wojskowej nr 3214 z dnia 13 marca 1987 r., w sprawie wyznaczenia IV zmiany Polskiej Lotniczej Eskadry Pomocy Etiopii, sygn. 9248/93/3, k. 1.

Zarządzenia Dowódcy i Szefa Sztabu Wojsk Lotniczych z 1984 r. sygn. 3968/16/59.

Centralne Archiwum Wojskowe

Zarządzenia Dowódców i Szefów Wojsk Lotniczych, Zarządzenie nr 153 Dowódcy Wojsk Lotniczych z dnia 27 listopada 1984 r. w sprawie wykonania zadania specjalnego przez Wojska Lotnicze w Etiopii, sygn. 3968/16/59, k. 1.

Monografie

Bartnicki A., Mantel-Niećko J., *Historia Etiopii*, Ossolineum, Wrocław 1971.

Kapuściński R., *Cesarz*, Czytelnik, Warszawa 1988.

Kłosowicz R., Mormul J., *Erytrea i jej wpływ na sytuację polityczną w Rogu Afryki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018.

Artykuły

Niedziela Sz., *Etiopia – Historia wojen i konfliktów w czasach nowożytnych*, „Zeszyty Naukowe WSWL” 2009, nr 3 (153), s. 60–78.

Źródła internetowe

Gebru S., *Geneza konfliktu etiopsko-erytrejskiego*, „Investigationes Linguisticae”, 9, 51–63, <https://doi.org/10.14746/il.2003.9.6>.

Czasopisma wojskowe

„Skrzydłata Polska” 1987 r.

„Wiraże” 1987 r.

„Żołnierz Wolności” 1987 r.

Organization and participation in the humanitarian mission in Africa of the Polish Relief Helicopter Squadron in Ethiopia in 1985–1987

Summary

In 1985, the Polish political and military authorities organized a humanitarian mission to Ethiopia. The Polish Humanitarian Aviation Squadron in Ethiopia, which was formed on the basis of the 37th Air Transport Helicopter Regiment from Łęczyca, took part in the mission. The aviation squadron was a separate military contingent of the Air Force of the Armed Forces of the Poland, which included three Mi-8T helicopters and military engineering and aviation personnel.

Ethiopia was in a difficult economic and political situation caused by ongoing war and internal conflicts as well as drought and famine. The air squadron carried out the mission of providing humanitarian aid to the population. The tasks included transporting and distributing food and medical supplies over long distances in mountainous regions and resettling the population to safe places.

The turning point of the presented issues is marked by the years 1984-1987. The first date determines the beginning of the mission and is related to the first decisions of the state authorities of Poland regarding political cooperation with Ethiopia and organizing activities to provide humanitarian assistance to the population of this country. The date of 1987 ends the period of humanitarian and technical support provided by Polish soldier pilots in Ethiopia.

The issues presented in the article focus on the following thesis: The PHAS mission provided help to the Ethiopian population threatened by war and famine in Ethiopia.

Keywords: Ethiopia, Polish Humanitarian Aviation Squadron, humanitarian mission.